

УДК 631.11:338.1

Економіка та управління підприємствами

Клочко Т.А.

кандидат економічних наук, старший викладач кафедри економіки

Сумський національний аграрний університет

МОДЕЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Побудовано баланс фінансово-стійкого сільськогосподарського підприємства, використання якого дасть можливість проводити експрес-аналіз фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств та більш ефективно управляти його розвитком. За мету при побудові взято знаходження оптимальної структури балансу для різних типів стійкості фінансового стану. Доведено, що рух від абсолютного до критичного типу стійкості фінансового стану пов'язано з відсутністю власного оборотного капіталу для фінансування запасів та високою питомою вагою у структурі оборотних активів та поточних зобов'язань кредиторської та дебіторської заборгованості сільськогосподарських підприємств Сумської області.

Ключові слова: економічна стійкість, фінансова стійкість, експрес-аналіз, структура балансу, фінансові результати

Клочко Т.А.

МОДЕЛИРОВАНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ УСТОЙЧИВОСТИ СЕЛЬСКО ХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Разработан баланс финансово-устойчивого сельскохозяйственного предприятия, использование которого позволит проводить экспресс-анализ финансовой устойчивости сельскохозяйственных предприятий и более эффективно управлять его развитием. Целью при построении взято нахождения оптимальной структуры баланса для различных типов устойчивости финансового состояния. Доказано, что движение от абсолютного к критическому типу устойчивости финансового состояния связано с отсутствием

собственного оборотного капитала для финансирования запасов и высоким удельным весом в структуре оборотных активов и текущих обязательств кредиторской и дебиторской задолженности сельскохозяйственных предприятий Сумской области.

Ключевые слова: экономическая устойчивость, финансовая устойчивость, экспресс-анализ, структура баланса, финансовых результатах

Klochko T.A. MODELING THE ECONOMIC SUSTAINABILITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

The balance of a financially sustainable agricultural enterprise, the use of which will enable the rapid analysis of financial sustainability of agricultural enterprises and more efficiently manage its development was built. The purpose of the construction is to find the optimal balance structure of various types of financial sustainability. It was proved that the movement from absolute to critical type of financial sustainability is connected with the lack of own working capital of stock financing and a high specific weight in the structure of current assets and current liabilities of payables and receivables of agricultural enterprises of the Sumy region.

Key words: economic stability, financial stability, express analysis, balance structure, financial results.

Постановка проблеми. Система регулювання агропромислового виробництва перебуває у стадії розвитку. Недосконалість ринкового механізму функціонування підприємств аграрного сектору призводить до перерозподілу і привласнення значної частини доданої вартості промисловістю, торгівлею та іншими посередниками аграрного ринку. Крім того, зниження реальних доходів населення України призвело до скорочення платоспроможного попиту на продукцію сільськогосподарських підприємств, зумовило зниження обсягів виробництва, особливо у галузі тваринництва, загострило проблему низької платоспроможності та економічної стійкості частини підприємств аграрного сектору у цілому по Україні. У зв'язку з цим виникає необхідність прийняття невідкладних заходів з вибору стратегії економічного зростання підприємств

галузі й окремих господарських суб'єктів та забезпечення їх економічної стійкості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи економічної стійкості аграрних підприємств в умовах ринку обґрунтовані у працях вітчизняних вчених: Л. А.Лахтіонова, В.О. Подольська, П.І. Гайдуцького, О.І. Гуторова, М.Я. Дем'яненко, П.М.Макаренка, М.Й. Маліка, Л.Ю. Мельника, Л.І. Михайлової, Т.І. Олійник, О.В. Олійника, О.В. Родіонова, П.Т. Саблука, Н.І. Строченко, П.А.Стецюка, В.Г.Ортеменко, О.В. Ульяновченка, В.В.Юрчишина та багатьох інших.

Проте окремі положення потребують подальшого розвитку. Так, недостатньо вивченими залишаються питання управління економічною стійкістю сільськогосподарських підприємств, потребують нових методичних підходів оцінювання економічної стійкості та подальше обґрунтування напрямів її підвищення.

Мета статті полягає у моделюванні економічної стійкості з урахуванням особливостей сільськогосподарських підприємств Сумського регіону та визначення типів економічної стійкості.

Виклад основного матеріалу дослідження. На основі попередніх досліджень [1, с.85; 2, с.264; 3, с.457] та розрахунку загальних та часткових показників фінансової стійкості нами побудовано баланс фінансово-стійкого сільськогосподарського підприємства, використання якого дасть можливість проводити експрес-аналіз фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств та більш ефективно управляти його розвитком. За мету при побудові ми взяли знаходження оптимальної структури балансу для різних типів стійкості фінансового стану.

Для побудови балансу нами використані наступні показники.

Рух від абсолютного до критичного типу стійкості фінансового стану пов'язано з відсутністю власного оборотного капіталу для фінансування запасів та високою питомою вагою у структурі оборотних активів та поточних зобов'язань кредиторської та дебіторської заборгованості.

Баланс побудовано на основі наведеного рівняння.

$$\begin{cases} x_1 + x_2 + x_3 = z \\ y_1 + y_2 + y_3 + y_4 = z \\ y_1 \div z = \text{коефіцієнт економічної незалежності} \\ y_2 \div y_1 = \text{коефіцієнт фінансового левериджу} \\ y_1 \div (y_3 + y_4) = \text{коефіцієнт фінансової стійкості} \\ ((x_2 + x_3) - (y_3 + y_4)) \div (x_2 + x_3) = \text{коефіцієнт забезпечення оборотних активів} \\ x_3 = 0,003 \times z \\ y_4 = 0,012 \times z \end{cases} \quad (1)$$

де x_1 - сума необоротних активів, тис.грн.;

x_2 - сума оборотних активів, тис.грн.;

x_3 - необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття, тис.грн.;

z - баланс підприємства, тис.грн.;

y_1 - сума власного капіталу підприємства, тис.грн.;

y_2 - довгострокові зобов'язання і забезпечення, тис.грн.;

y_3 - поточні зобов'язання і забезпечення, тис.грн.;

y_4 - зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття, тис.грн.

Проведені розрахунки ми наклали на середньостатистичне сільськогосподарське підприємство Сумської області незважаючи на галузь діяльності і отримали наступні результати, відображені в таблиці 1-2.

Таблиця 1 – Система показників та їх ранжування, що використовувалась при побудові оптимальної структури балансу для різних типів стійкості фінансового стану сільськогосподарських підприємств

Показники	Типи стійкості фінансового стану			
	Абсолютний	Нормальний	Кризовий	Критичний
Коефіцієнт економічної незалежності	0,6	0,55	0,5	0,5
Коефіцієнт фінансового левериджу	0,3	0,25	0,22	0,18
Коефіцієнт фінансової стійкості	2	1,9	1,8	1,7
Коефіцієнт забезпечення оборотних активів	0,5	0,45	0,4	0,35

* джерело: власні дослідження автора

Результати проведених розрахунків відображено у таблицях 2-3.

Таблиця 2 - Орієнтовна структура балансу для різних типів стійкості фінансового стану у цілому по сільськогосподарських підприємствах Сумської області (станом на кінець 2016 року), %

Складові розділи	Типи стійкості фінансового стану			
	Абсолютний	Нормальний	Кризовий	Критичний
I. Необоротні активи	52,94	56,73	61,93	48,89
II. Оборотні активи	46,75	42,98	37,74	50,77
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	0,31	0,29	0,33	0,34
БАЛАНС	100,00	100,00	100,00	100,00
I. Власний капітал	60,00	56,97	54,93	40,00
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	17,55	15,17	14,77	11,74
III. Поточні зобов'язання і забезпечення	22,00	27,51	30,07	48,00
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	0,25	0,24	0,23	0,26
БАЛАНС	100,00	100,00	100,00	100,00

*джерело: власні розрахунки автора

На субрахунку 286 «Необоротні активи та групи вибуття, утримувані для продажу» ведеться облік наявності та руху необоротних активів та груп вибуття, які визнаються утримуваними для продажу відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 27 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність».

Ще раз підкреслимо, що побудова даного балансу носить прогностичний авторський характер, проте дозволяє оперативно проводити діагностику стійкості фінансового стану, що у свою чергу спрямовано на ефективне використання наявних фінансових ресурсів та сталий розвиток сільськогосподарських підприємств. Далі спробуємо перейти від моделювання стійкості фінансового стану до моделювання економічної стійкості сільськогосподарських підприємств.

Перш ніж говорити про моделювання оцінки економічної стійкості, необхідно дати характеристику кожному виду і, лише потім, підібрати для них відповідні інструменти. Економічна стійкість підприємства включає

організаційну, виробничу та фінансову стійкість. На основі дослідження сутності та змісту економічної стійкості сільськогосподарських підприємств, нами виділено типи кожного виду економічної стійкості сільськогосподарського підприємства (абсолютно-інноваційна стійкість, нормальна економічна стійкість, кризова та критична стійкість) та надано характеристику (рис. 1).

Така типізація була запропонована Л.А Лахтіоною, А.Д. Шереметом та О.В. Подольською [4, с.282; 5, с.315] відносно лише фінансової стійкості. Проте ми вважаємо, що її доцільно використовувати у цілому для економічної стійкості. Практика функціонування сільськогосподарських підприємств говорить про те, що навіть в умовах достатнього забезпечення фінансовими ресурсами, але відсутності збалансованої організаційно-правової структури управління, їх ефективне використання неможливе, що у кінцевому результаті приведе до зниження як фінансової так і економічної стійкості.

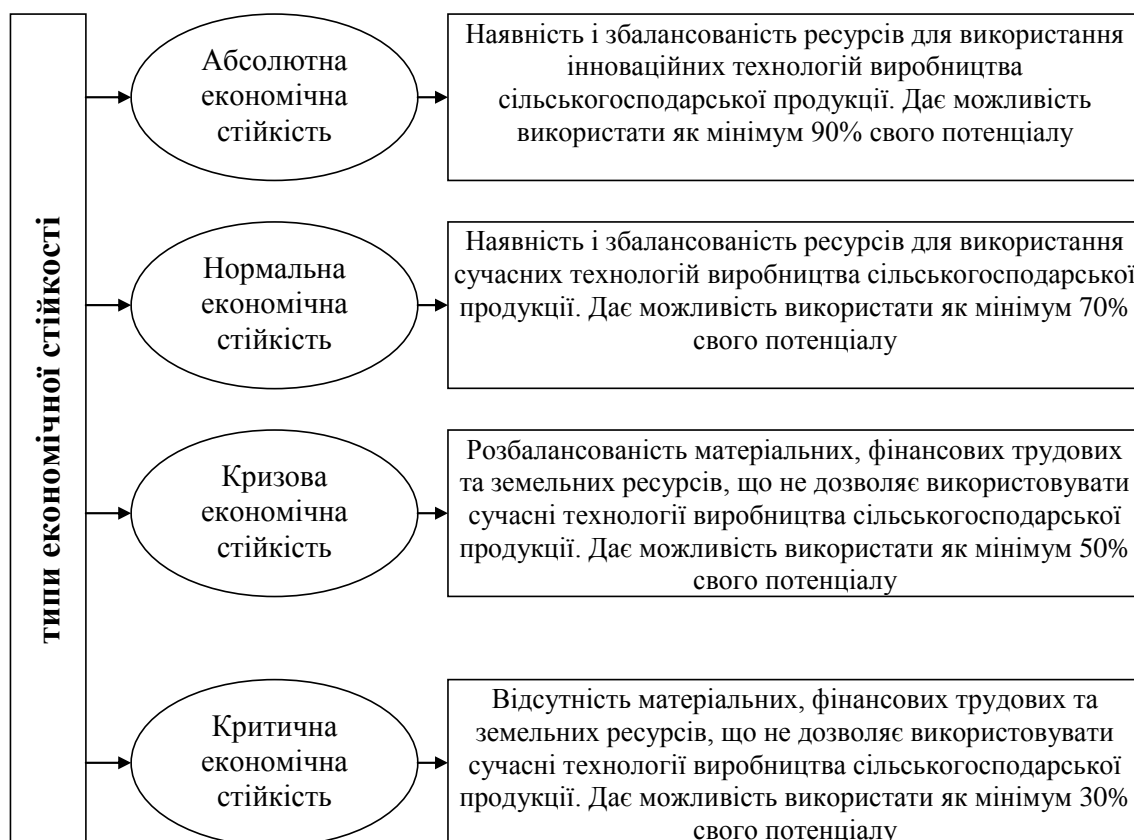

Рисунок 1 – Типи економічної стійкості сільськогосподарських підприємств

*джерело: власна розробка

Абсолютна економічна стійкість характеризується наявністю і збалансованістю ресурсів для використання інноваційних технологій виробництва сільськогосподарської продукції та дозволяє використати як мінімум 90% свого потенціалу.

Кожна організація самостійно обирає один з типів економічної стійкості – абсолютної стійкості, що дозволяє використовувати високі та інтенсивні технології чи нормальної, що дозволяє використання нормальних технологій та реалізацію до 70 % біопотенціалу. В умовах неефективного використання наявних факторів виробництва підприємство можна віднести до суб'єктів господарювання з кризовою або критичною економічною стійкістю.

Нажаль, у теперішній час абсолютно стійкими є не більше 10 % підприємств, а ще 10 % мають нормальну стійкість, більше 80 % є нестійкими або кризовими.

Виробнича програма підприємства безпосередньо пов'язана з вибором технології виробництва, що у подальшому впливає на виробничо-інноваційну складову економічної стійкості підприємства. Провівши маркетингові дослідження щодо потенціалу продукції (вид, якість, сегмент споживачів, на який орієнтована, потенційні ринки збуту тощо) вирішуються питання кадрового забезпечення та організації виробництва.

Організаційна стійкість, як складова економічної стійкості функціонування сільськогосподарських підприємств, характеризується наявністю служб та підрозділів підприємства, ефективна взаємодія яких здатна забезпечити виконання виробничої програми, отримання позитивного фінансового результату та економічне зростання на перспективу.

Таким чином можна стверджувати, що реалізація виробничої програми з урахуванням ефективно побудованої організаційної структури підприємства забезпечує умови щодо підвищення його фінансової стійкості.

В.Г. Артеменко та М.В. Беллендир підкреслюють, що в процесі аналізу фінансової стійкості виявляється наскільки правильно підприємство управляє фінансовими ресурсами в аналізованому періоді, так як недостатня фінансова

стійкість може призвести до неплатоспроможності підприємства та відсутності коштів для розвитку виробництва, а надлишкова фінансова стійкість може навпаки заважати розвитку, збільшуючи витрати підприємства зайвими запасами та резервами [6, с. 352].

Слід зауважити, що загально прийнято під фінансовою стійкістю підприємства розуміти такий стан його фінансових ресурсів, їх розподіл та використання, який забезпечує розвиток підприємства на основі зростання прибутку і капіталу при збереженні платоспроможності та кредитоспроможності в умовах припустимого рівня ризику. Дані щодо аналізу та оцінки фінансової стійкості на даний момент часу та у перспективі є цікавими, перш за все, для власників компанії, а також потенційних кредиторів та інвесторів при оцінці ефективності реалізації інвестиційних проектів у сільському господарстві. Підтримка фінансової стійкості в певних межах є не лише головною умовою при укладанні угод, отриманні кредиту, але й головною умовою для збільшення темпів росту виробництва, примноженні власного капіталу.

Зрозуміло, що будь-яке підприємство, у тому числі і сільськогосподарське, є динамічною системою, що постійно змінюється. Прийняття і реалізація навіть одного економічно не обґрунтованого рішення може призвести до зниження його фінансової та економічної стійкості. Крім того, слід мати на увазі, що у сільському господарстві великий вплив мають і природно-кліматичні фактори, на дію яких підприємства вплинути не можуть. Тому ми вважаємо, що сільськогосподарське підприємство, яке формує та виконує виробничу програму з урахуванням організаційного та фінансово забезпечення, має бути керованим з точки зору забезпечення та підвищення його економічної стійкості.

Подальше управління економічним розвитком та економічною стійкістю сільськогосподарських підприємств має бути спрямовано на збереження ефективної взаємодії складових її елементів, а також адаптацію до мінливих умов зовнішнього економічного середовища.

Взаємопов'язаність та взаємозалежність елементів системи функціонування сільськогосподарських підприємств повинно передбачати комплексний підхід до їх реформування та регулювання як на макро так і на мікрорівні. Під регуляцією розуміється будь-яке узгодження елементів системи функціонування сільськогосподарських підприємств, спрямоване не лише на нейтралізацію дисфункцій, але й на збільшення їх функціональності, доцільності системи. Через це регулюючий аспект організації можна розглядати з двох сторін: регуляція системи, спрямована на підтримку стійкості її внутрішнього середовища та регуляція перетворень системи (організація інвестиційних процесів), спрямована на її удосконалення (управління розвитком). Однією з таких форм регуляції є управління підприємством та його окремими підрозділами. Управління організацією можна визначити як зміну взаємозв'язків елементів системи, спрямоване на підтримку стійкості процесу її перетворення згідно заданої програми.

Висновки. Підсумовуючи питання типізації економічної стійкості сільськогосподарських підприємств слід констатувати, що економічна стійкість знаходиться під впливом організаційно-правової структури підприємства, раціонального використання трудових, земельних, матеріальних, фінансових та інтелектуальних ресурсів, джерел фінансового забезпечення діяльності підприємства та кінцевого фінансово-економічного результату.

Моделювання економічної стійкості дасть можливість проводити експрес-аналіз фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств та більш ефективно управляти його розвитком.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Д'якова Т.А. Інформаційне забезпечення управління економічною стійкістю сільськогосподарських підприємств: наукові праці Полтавської державної аграрної академії, 2012. №2(5). 83-87с.
2. Д'якова Т.А. Оцінка фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств Сумського регіону: Вісник СНАУ. Серія Фінанси і кредит, 2012. №2. 262-268с.

3. Клочко Т.А.
Моделирование экономической устойчивости сельскохозяйственных предприятий: молодой ученый, 2014. №2. 455-458с.
4. Лахтіонова Л. А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання : монографія, 2001. 387 с.
5. Подольська В. О. Фінансовий аналіз: навч. посібник. Центр навчальної літератури, 2007.– 488 с.
6. Артеменко В.Г., Беллендир М.В. Финансовый анализ : ДИС, 1997. 541с.

REFERENCES:

1. Dyakova T.A. Information provision of management of economic stability of agricultural enterprises: scientific works of the Poltava State Agrarian Academy, 2012. №2 (5). pp. 83-87.
2. Dyakova T.A. An assessment of the financial sustainability of agricultural enterprises in the Sumy region: Visnyk SNAU. Series of Finance and Credit, 2012. №2. pp. 262-268.
3. Klochko T.A. Modeling the Economic Sustainability of Agricultural Enterprises: A Young Scientist, 2014, No. 2. pp. 455-458.
4. Lakhtionova L. A. Financial Analysis of Business Entities: Monograph, 2001. 387 p.
5. Podolskaya V.O. Financial Analysis: Teaching manual. Center of Educational Literature, 2007. 488 p.
6. Artemenko V.G., Bellendyr M.V. Financial Analysis: Thesis, 1997. 541 p.